

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук з державного управління, професора кафедри кримінального права НАВС, доцента Матюшенко Олени Іванівни на дисертаційне дослідження Обиход Олени Вячеславівни на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. На тлі повномасштабної воєнної агресії з боку Росії, вимушеного збільшення кількісного показника Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, актуальними є питання щодо правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень), передбачених Розділом XIX Кримінального кодексу України. Історія неодноразово показувала, що в часи ведення активних бойових дій істотно зростає кількість кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень). Така тенденція спостерігається у Збройних Силах України, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законодавства.

Особливе місце серед військових кримінальних правопорушень на сьогодні займає самовільне залишення військової частини або місця служби. Дане діяння вирізняється серед інших військових протиправних діянь як особливо небезпечне, що пояснюється рядом причин: під час його вчинення заподіюється пряма шкода особовому складу військового формування; страждає бойовий дух інших військовослужбовців; заходи, спрямовані на розшук «утікачів», потребують виділення додаткових ресурсів; самовільне залишення військової частини або місця служби часто супроводжується вчиненням інших, часто насильницьких, кримінальних правопорушень.

Відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби передбачена двома нормативно-правовими актами: Кодексом України

про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України, проте і серед науковців, і серед представників правозастосовних органів відсутня єдина точка зору щодо деяких питань, які стосуються самовільного залишення військової частини або місця служби саме в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці.

Зазначене свідчить про актуальність обраної теми.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальнонаукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел, ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що сприяло вирішенню поставлених наукових завдань, формулюванню пропозицій та рекомендацій з питань удосконалення кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, та дозволить в подальшому створити основи для гнучкого реагування на нові виклики та потреби правоохоронної системи, що виникають у сучасних умовах життєдіяльності України.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечується серйозною емпіричною базою, яку становлять узагальнення практики службової діяльності та офіційних звітів правоохоронних органів та відповідні статистичні відомості, аналітичні матеріали, а також результати особистих спостережень з використанням власного практичного досвіду автора.

Результати наукового дослідження викладено у 18 наукових публікаціях, серед яких три статті – у наукових фахових виданнях України, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна стаття – в зарубіжному науковому періодичному виданні (Латвійська республіка), одна стаття – у

міжнародній колективній монографії, тринадцяти тезах доповідей, які оприлюднено на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Обиход О.В. на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу опублікованих працях.

Дисертація Обиход О.В. на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби» є одним із перших в Україні комплексних монографічних наукових досліджень, у якому здійснено розгорнутий аналіз кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби після початку повномасштабної російсько-української війни, завдяки чому вироблено нові знання та розроблено пропозиції щодо покращення застосування вказаної норми КК в правозастосовній практиці.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, уперше аргументовано необхідність визнання кваліфікуючими ознаками у ст. 407 КК вчинення діяння групою осіб або з вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями, а також доведено доцільність виключення штрафу як майнового виду покарання з кола покарань, зазначених у санкції ч. 2 ст. 407 КК.

Крім того, удосконалено розуміння належного органічного взаємозв'язку між поняттями «порядок несення військової служби» та «порядок проходження військової служби» як частини і цілого, а також щодо відмежування термінів «самовільне залишення військової частини або місця служби» та «нез'явлення вчасно без поважних причин на службу», критерієм якого є характер поведінки та законність підстав вчинення діяння; аргументацію щодо варіювання віку

суб'єкта кримінальної відповідальності: 16 років (у випадку досягнення такими особами 17 років у рік зарахування до навчального закладу); 17 років (для кваліфікації за ч. 2-5 ст. 407 КК); 18 років (для кваліфікації за ч. 1 ст. 407 КК); пропозиції щодо розуміння спеціального суб'єкта – військовослужбовця будь-якої категорії.

Також дістало подальшого розвитку положення про те, що факт прийняття Військової присяги не пов'язується із набуттям особою статусу військовослужбовця і, відповідно, про відсутність взаємозв'язку між початком проходження військової служби та її прийняттям; обґрунтування обов'язковості врахування законодавчої класифікації кримінальних правопорушень (ст. 12 КК) в якості підґрунтя побудови кримінально-правових санкцій та визначення інтервалу між нижчими і верхніми термінами будь-якого виду покарання.

Отже, у роботі містяться положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Обиход О.В. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформульовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як герменевтичний, діалектичний, системно-структурний, опису та групування, формально-логічний, аналізу та синтезу, правотворчості, соціологічного.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам.

Зазначене свідчить, що дисертантка опанувала необхідні компетенції для отримання рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у правозастосовній діяльності – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби (акт Головного управління Національної поліції в Сумській області від 05.11.24 р. № 59/027); в освітньому процесі та науково-дослідній діяльності – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Кримінальна юстиція: правові доктрини та принципи правотворчості», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми», а також для подальшого розроблення наукових положень з тематики кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби (акт Національної академії внутрішніх справ від 03.10.24 № 156-ОП, акт Національної академії внутрішніх справ від 03.10.24 № 157-НД).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Обиход О.В. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють десять підрозділів, висновки, список використаних джерел (216 найменувань) і додатки.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати її дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувачки й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У розділі 1 роботи «Теоретичні, методологічні та правові засади дослідження кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби» охарактеризовано стан наукового вивчення питань кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, відстежено генезу регламентації кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також здійснено компаративістське дослідження зазначеної проблематики.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки самовільного залишення військової частини або місця служби» присвячений розкриттю особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак самовільного залишення військової частини або місця служби.

У розділі 3 «Особливості кваліфікації, відмежування від суміжних діянь та покарання за самовільне залишення військової частини або місця служби» виокремлено відмежувальні елементи самовільного залишення військової частини або місця служби від суміжних діянь та розкрито особливості кваліфікації вказаного кримінального правопорушення.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано висновки, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

За результатами здійсненого дослідження дисертантка сформулювала пропозиції та рекомендації з питань кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Обиход О.В. відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – удосконалення кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Обиход О.В. на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби» можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. В тексті дисертації авторка вказує, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають прикладний характер, сприятимуть подальшому вдосконаленню кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, використовуються та можуть бути використані у законотворчій сфері для вдосконалення положень кримінального законодавства, зокрема розроблення законопроектів про внесення змін і доповнень до КК України, постанов Пленуму Верховного Суду України щодо кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби. Але сказане, на жаль, не знаходить практичної реалізації у вигляді наданих пропозицій щодо внесення змін до КК України та інших нормативно-правових актів до профільного комітету Верховної Ради України. Тому пропонується авторці дисертації сформулювати і оформити відповідним чином розроблені пропозиції та направити їх до відповідного профільного комітету Верховної Ради України для удосконалення законодавства України. Окрім того, під час публічного

захисту авторці слід деталізувати власний внесок у розробку законопроектів, теоретико-практичних і методичних матеріалів, що були використані під час законопроектної роботи.

2. У тексті дисертації спостерігається надмірна деталізація історичного аналізу виникнення та розвитку кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби. Даний підрозділ, що присвячений еволюції кримінальної відповідальності, містить аж занадто докладний виклад історичних етапів. На мою думку, доцільно узагальнити напрацьований матеріал, залишивши лише ключові висновки, що мають практичне або теоретичне значення для теми дисертації.

3. В дисертації авторка зазначає про значний масив опрацьованих робіт міжнародних дослідників, які стали основою поданого дисертаційного дослідження. Зрозуміло, що вивчення іноземних праць та міжнародний досвід у вивченні питань кримінальної відповідальності має надзвичайно важливе значення і належно опрацьований досвід був би корисним при розслідуванні самовільного залишення військової частини або місця служби. Але, як впливає з матеріалів роботи, залишається незрозумілим практичне значення таких робіт та ступінь використання їх результатів в дисертаційному дослідженні, практичній діяльності правоохоронних органів. Отримані матеріали можна було б використати в подальших дослідженнях або імплементувати у національне законодавство для подальшого розроблення на їх основі науково обґрунтованих узагальнень щодо відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби.

Таким чином, слід констатувати недостатню деталізацію зарубіжного досвіду у контексті його практичного застосування, адже аналіз кримінального законодавства іноземних країн носить переважно описовий характер. Було б доцільно доповнити порівняльний розгляд прикладами судової практики або конкретними механізмами застосування аналогічних норм у правових системах інших держав, що дозволило б зробити глибші висновки щодо можливості їх імплементування в Україні.

Але висловлені зауваження є дискусійними, мають рекомендаційний характер, не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовуються на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертації, так і наукових публікацій авторки, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Обиход О.В. на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Дисертація Обиход О.В. на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Обиход Олена Вячеславівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління, доцент**

Олена Матиюченко
Олена МАТІЮЧЕНКО
Зупинити
список
ВІДДІЛЕННЯ РОБОТИ З
ПОСТІЙНИМ СКЛАДОМ ВІДДІЛУ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
Матиюченко О.В.